

**Кримінологічні фактори встановлення кримінальної
відповідальності за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом
(поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК України)**

Олійник О. С., викладач кафедри кримінального
права (Національна академія внутрішніх справ)

Для забезпечення оптимальної кримінально-правової політики вельми важливо забезпечити високий рівень підготовки та вдосконалення кримінального законодавства, головною запорукою чого є розробка й використання наукових засад правотворчої діяльності. Відповідно, внесення змін до чинного Кримінального кодексу, як і у разі доповнення його ст. 239¹ КК, потребує належного обґрунтування, а саме визначення тих причин, системи факторів, що приймаються до уваги законодавцем і стають вирішальними на користь рішення про закріплення норми найсуворішого виду юридичної відповідальності - встановлення кримінально-правової заборони чи криміналізації [1, с. 5]. В даному випадку ми зупинимось на встановленні саме кримінологічних факторів кримінальної відповідальності за розглядуваний злочин, якими виступають насамперед - характер і ступінь суспільної небезпеки. Згідно до позиції А. О. Пінаєва, характер суспільної небезпеки є її якісною властивістю і визначається значущістю тих суспільних відносин, на які посягає злочин, а ступінь - це кількісна характеристика і залежить від розміру заподіяної шкоди, вини, способу, мотиву тощо [2, с. 41]. Ми також погоджуємось із тим, що суспільна небезпека є основним кримінологічним фактором встановлення та збереження кримінальної відповідальності за злочин, який передбачений ст. 239¹ КК України, а також з тим, що при визначенні її характеру й ступеню необхідно враховувати соціальну цінність охоронюваних суспільних відносин, поліоб'єктність, тяжкість та незворотність наслідків.

Що стосується соціальної цінності суспільних відносин, яким заподіюється шкода діянням, зазначеним у ст. 239¹ КК, то на сьогоднішній день сільське виробництво в Україні поки що не набуло вирішальної ролі у створенні валового внутрішнього продукту, хоча це питання часу і в найближчій перспективі наша країна займе належне місце на світовому ринку зі своєю агропромисловою продукцією. Як свідчить аналіз матеріалів численних міжнародних організацій про особливості й тенденції демографічного, соціально-економічного розвитку суспільства й наслідків науково-технічної революції, над людством нависла реальна загроза проблеми забезпечення предметами першої необхідності: водою, повітрям, продуктами харчування тощо. За таких умов рішення законодавця щодо визнання землі основним національним багатством (ст. 14 Конституції) набуває нового значення, а наявність родючих ґрунтів стає незамінною складовою забезпечення фізичного існування населення нашої держави. Відповідно, норми кримінального законодавства мають враховувати цілком очікувані негативні зміни і працювати на відвернення їх настання. Як слушно

зауважується науковцями, основою юридичного, у тому числі кримінально-правового планування є передбачення тих майбутніх змін у житті суспільства, які вимагатимуть змін у правовій системі.

Разом з тим, слід враховувати, що родючі землі є природним благом, яке має доволі тривалий період власного формування і швидко виснажується без застосування відновних технологій. Крім того, сільськогосподарські угіддя можуть потерпати від водної та вітрової ерозії, внаслідок дії яких скорочуються посівні площі, знижується їх врожайність, зменшується сукупний валовий продукт. Протидія як безгосподарському використанню земель, так і негативному природному впливу становить важливе завдання для держави та суспільства, вимагає значних людських зусиль, матеріальних та часових витрат. При цьому самостійним аспектом цієї складної проблеми є протиправна діяльність окремих осіб, які зменшують наявний природний ресурс, незаконно вилучаючи ґрунтовий покрив із земельних ділянок, використовуючи його не за цільовим призначенням чи вчинюючи інші подібні дії (бездіяльність) на порушення вимог чинного законодавства.

У свою чергу держава, в особі уповноважених органів, намагається забезпечити такий порядок, за якого зберігається екологічна рівновага при використанні та збереженні родючих земель. Досягається вона за тих умов, що зняття ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель відбувається за загальним правилом при наявності спеціального дозволу, а вже знятий покрив належним чином зберігається та у подальшому використовується для відновлення порушеної земельної ділянки. Завдяки цьому зберігається можливість постійного користування земельним ресурсом.

Викладене дозволяє стверджувати, що суспільні відносини, сформовані із приводу забезпечення екологічної рівноваги шляхом збереження та правомірного використання гумусного горизонту ґрунту представляють досить високий рівень соціальної цінності і підлягають захисту від посягань, у тому числі нормами кримінального закону.

На доповнення та у розвиток тез щодо високої соціальної цінності охоронюваних суспільних відносин необхідно вказати на спроможність досліджуваного злочину слугувати своєрідним каталізатором злоякісних природних процесів, таких як розорювання поверхні землі і руйнування трав'яного покриву, який утримує поверхневі родючі землі від вивітрювання та вимивання, що в свою чергу призводить до повітряної та водної ерозій.

Щодо кількості вчинення зазначених протиправних діянь, то відповідь на це питання дозволить, окрім іншого, довести недостатність застосування до винних осіб лише заходів адміністративного впливу.

Враховуючи викладене зазначимо, що суспільна небезпека незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК) має характер і ступінь, що є цілком достатніми для криміналізації. З огляду на можливість протидії вказаному діянню заходами цивільного та адміністративного законодавства зазначимо, що їх недостатньо.

Список використаних джерел:

1. Борисов, В. И. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения [Текст]: монография / В. И. Борисов, С. В. Гизимчук. - Х. : Консум, 2001. - 160 с.;
2. Пинаев, А. А. Курс лекций по Общей части уголовного права [Текст] : учебн. пособие в 2 кн. / А. А. Пинаев. - Х. : Юридический Харьков, 2001. - Кн. 1 : О преступлении. - 2001. - 289 с.